

УДК 373.2.091: 316.454.5

СПІВТВОРЧИСТЬ НАУКОВЦІВ І ПРАКТИКІВ У СИСТЕМІ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МІЖСОБИСТІСНОЇ ЗЛАГОДИ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ**О.А. Остряньська**

***Анотація.** У статті представлені основні результати взаємодії лабораторії науково-дослідного інституту із педагогами експериментальних майданчиків щодо формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників у дошкільному навчальному закладі.*

***Ключові слова:** науково-дослідна робота, експериментальні майданчики, взаємодія, співробітництво, міжособистісна згода, згода, педагоги, старші дошкільники.*

***Аннотация.** В статье представлены результаты взаимодействия лаборатории научно-исследовательского института с педагогами экспериментальных площадок по формированию межличностного согласия у старших дошкольников в дошкольном образовательном учреждении.*

***Ключевые слова:** научно-исследовательская работа, экспериментальные площадки, взаимодействие, сотрудничество, межличностное согласие, педагоги, старшие дошкольники.*

***Annotation.** In the article the presented results of co-operation of laboratory of research institute with the teachers of experimental establishments in relation to forming of interpersonality consent for children 5-6 years in preschool educational establishment.*

***Keywords:** research work, experimental establishments, co-operation, collaboration, interpersonality consent, teachers, children of 5-6-years of preschool age.*

Складні динамічні виклики сьогодення, від яких значною мірою залежить сучасне і майбутнє кожної держави, спонукають педагогічну спільноту до консолідованої сумлінної праці з розв'язання однієї з найактуальніших та найглобальніших проблем цивілізації – проблеми морального виховання, зокрема, формування міжособистісної злагоди.

Метою статті є характеристика результатів взаємодії лабораторії науково-дослідного інституту з педагогами експериментальних майданчиків щодо формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників у ДНЗ.

Виконуючи важливу науково-дослідну та просвітницьку місію, співробітники лабораторії дошкільного виховання Інституту проблем виховання НАПН України під науковим керівництвом Бега Івана Дмитровича (директора, дійсного члена НАПН України, доктора психологічних наук, професора) ефективно розробляють і ширококомасштабно впроваджують тему «Науково-методичне забезпечення

формування базових якостей старшого дошкільника в дошкільному навчальному закладі» та її підтему «Формування у старших дошкільників міжособистісної злагоди в дошкільному навчальному закладі».

Фундаментальне дослідження цієї актуальної проблеми потребує від науковців лабораторії та педагогів-практиків вияву високого професіоналізму і наполегливих творчих пошуків, спрямованих не лише на кристалізацію змісту теоретичних положень, а й на інтеграцію науки та освіти, створення ефективних виховних технологій, творче впровадження їх у педагогічній діяльності вихователів ДНЗ. Адже злагода в суспільстві виступає як надійним гарантом національної безпеки кожної держави, так і загальноцивілізаційним гарантом, фундаментом подальшого існування і розвитку всього людства.

Переконливим прикладом ефективного впровадження теми є плідне співробітництво Інституту проблем виховання НАПН України із освітянами м.Полтави. Надзвичайно вагомим є те, що систематична робота по координації процесу формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників здійснюється комплексно і охоплює всі ланки системи дошкільної освіти: як управлінську (на рівні міського управління освіти, міського методичного кабінету, керівників ДНЗ), так і виконавчу (на рівні вихователів-методистів та вихователів дошкільних навчальних закладів).

На рівні Управління освіти виконавчого комітету Полтавської міської ради, очолюваного Дороховою Н.Г., мудрим і далекоглядним керівником, справжнім професіоналом своєї справи, що душею щиро вболіває за актуальні проблеми дошкільної й по-материнському опікується цією важливою ланкою освіти, – це ефективна організація роботи працівників системи дошкільної освіти м. Полтави, зокрема, з проблеми формування базових моральних якостей у вихованців ДНЗ.

Її активним помічником у цій важливій, але дуже копіткій справі, є головний спеціаліст Управління освіти виконавчого комітету Полтавської міської ради із питань дошкільної освіти Цехмистро О.І., яка вправно й успішно співпрацює безпосередньо із фахівцями Міського методичного кабінету, завідувачами та вихователями щодо якісної організації педагогічного процесу в дошкільних навчальних закладах м. Полтави.

Ефективно координує роботу Міський методичний кабінет Управління освіти виконавчого комітету Полтавської міської ради, очолюваний висококваліфікованим завідувачем – Козловою І.В. Вона виступає вдумливим інноватором і авторитетним наставником для педагогів та разом із досвідченими й креативними фахівцями-методистами із дошкільної освіти Шептун О.Н. і Васильєвою О.О. на високому рівні співтворчості взаємодіє із завідувачами, вихователями ДНЗ щодо реалізації актуальної проблеми формування моральних якостей у дітей дошкільного віку.

Це сприяло налагодженню систематичної тісної плідної співпраці науковців лабораторії дошкільного виховання Інституту проблем виховання НАПН України із педагогами дошкільних навчальних закладів Полтавщини, встановленню єдності теорії і практики в процесі виконання актуальної науково-дослідної теми «*Науково-методичне забезпечення формування базових якостей старшого дошкільника в дошкільному навчальному закладі*».

Саме завдяки діловим і особистісним якостям усіх названих фахівців управлінської та виконавської ланок системи дошкільної освіти м.Полтави, їх відданості педагогічній справі, мобільності до інновацій, конкурентоспроможності, розумінню важливості взаємодії з Інститутом проблем виховання Національної академії педагогічних наук України у реалізації процесу формування моральних якостей, науково-дослідна робота по вихованню у старших дошкільників міжособистісної злагоди на базі експериментальних майданчиків відбувається на дуже високому рівні.

Яскравим прикладом тісної співпраці стало виїзне засідання лабораторії дошкільного виховання Інституту проблем виховання НАПН України на експериментальні майданчики Полтавщини та організація науково-методичного семінару «Базові духовно-моральні цінності: сутність та засоби виховання у старших дошкільників» на базі Міського методичного кабінету Управління освіти виконавчого комітету Полтавської міської ради (13.05.2014 р.). Цільовою аудиторією названого семінару виступали кандидати наук, старші наукові співробітники, працівники управління освіти, методисти ММК, завідувачі, вихователі-методисти, вихователі ДНЗ, майбутні педагоги, слухачі курсів підвищення кваліфікації, які брали активну участь у обговоренні актуальних теоретичних аспектів та проблем педагогів-практиків.

Вдало вибраний формат заходу дозволив розглянути на науково-методичному семінарі такі важливі питання: «Стратегічне співробітництво дошкільних навчальних закладів Полтавщини з лабораторією дошкільного виховання Інституту проблем виховання НАПН України: виклики сучасності» (Дорохова Н.Г.); «Пріоритетні напрямки роботи дошкільних навчальних закладів м. Полтави з проблеми формування базових якостей особистості старших дошкільників» (Козлова І.В.); «Ціннісна вищість особистості – виховний пріоритет ДНЗ» (Рейпольська О.Д.); «Використання техніки емоційного підсилення І.Д. Беха в процесі формування міжособистісної злагоди у старших

дошкільників у дошкільному навчальному закладі» (Остряньська О.А.); «Використання рефлексивно-експліцитного методу в процесі виховання шанобливості у старших дошкільників у ДНЗ» (Васильєва С.А.); «Використання виховного потенціалу вчинку особистості в процесі виховання чуйності у старших дошкільників у ДНЗ» (Полякова О.П.); «Перспективний досвід роботи міського методичного кабінету з педагогами ДНЗ із проблеми виховання базових духовно-моральних цінностей у старших дошкільників» (Шептун О.Н.).

Представимо основні складові навчально-методичного забезпечення процесу формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників (науковий керівник теми – Остряньська О.А., канд. пед. наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії дошкільного виховання ІПВ НАПН України), що успішно реалізовувалися педагогами ДНЗ у ході формувального етапу дослідження на експериментальних майданчиках у системі освітньо-виховного комплексу Полтавщини:

I. Завдання та матеріали, які рекомендувалися педагогами ДНЗ для роботи батьків зі старшими дошкільниками вдома щодо формування міжособистісної злагоди (вони передбачали відпрацювання (вправлення) у проявах дітьми міжособистісної злагоди):

- 1) у комунікативних ситуаціях із дитиною та спілкуванні дитини з однолітками;
- 2) у організації ігрової діяльності дитини;
- 3) у виконанні дитиною трудових доручень;
- 4) у виконанні спільних сімейних проєктів «Мир і злагода родини – це багатство України»;
- 5) у опрацюванні оформлених мультимедійних презентаційних альбомів «Світ злагоди» та папок-пересувок для батьків «Пам'ятка злагоди»;
- 6) у опрацюванні оформлених рубрик для батьків на персональних блогах вихователя, у веб-квестах, на сайтах ДНЗ.

II. Завдання та матеріали, які рекомендувалися педагогами ДНЗ для роботи вихователя зі старшими дошкільниками на заняттях щодо формування міжособистісної злагоди:

- 1) календарно-тематичний план занять (за однією з програм, рекомендованих МОН України, із урахуванням розробленої авторської експериментальної програми по формуванню міжособистісної злагоди у старших дошкільників «Ми у дружбі зростаємо і про злагоду дбаємо»);
- 2) конспекти та фрагменти занять, на яких безпосередньо розкриваються питання злагоди, миру, толерантності, товариськості, дружби;
- 3) завдання і практичні вправи різних типів для дітей із різними рівнями сформованості міжособистісної злагоди (для реалізації диференційовано-індивідуалізованого підходу до вихованців);
- 4) завдання для розігрування та обговорення дошкільниками проблемних ситуацій: «Озвучимо героїв картинки», «Чи правильно вчинив хлопчик (дівчинка)?», «Як уникнути суперечки?», «Що ми можемо зробити, щоб допомогти чи заспокоїти людину (дитину, дорослу, стареньку)?»; моральні вправи-міркування для дошкільників «Порівняй поведінку казкових героїв», «Хто винен?», «Що б ти зробив?».

III. Завдання та матеріали, які рекомендувалися педагогами ДНЗ для роботи вихователя зі старшими дошкільниками поза навчальними заняттями щодо формування міжособистісної злагоди. Вони передбачали відпрацювання (вправлення) у проявах дітьми міжособистісної злагоди під час організації:

- 1) режимних процесів;
- 2) трудової діяльності;
- 3) спостережень і дослідів на прогулянках;
- 4) бесід на прогулянках;
- 5) рухливих ігор на прогулянках та комплексів фізичних вправ;
- 6) дидактичних, сюжетно-рольових та інших ігор у групі впродовж дня;
- 7) музично-театралізованої діяльності;
- 8) Тижня Злагоди у ДНЗ (комплекс спільних заходів для дітей, вихователів та батьків «Педагоги, батьки й діти звикли злагоді радіти»);
- 9) Всесвітнього Дня МИРУ (21 вересня) – «Мир на Землі залежить від кожної людини»;
- 10) піших переходів та екскурсій;
- 11) виконання проєктів спільно з батьками: «Я у згоді зростаю», «Якщо несу Я злагоду в сім'ю – моя сім'я живе як у раю» та ін.;
- 12) свят «Із людьми в згоді жити – Миром дорожити», «Незвичайна пригодницька подорож за Скарбничкою етичної поведінки», розваг «Карусель злагоди», «Добрі вчинки розумної дитинки», «Добре словечко зігріє сердечко».

IV. Завдання та матеріали, які рекомендувалися вихователями-методистами вихователям ДНЗ щодо формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників:

1) *узагальнена добірка літературних матеріалів для дошкільників*: казки, оповідання, легенди, віршовані рядки, психоемоційні хвилинки, прислів'я, приказки, лічилки, мирилки, примовки-помічники, примовки-обереги;

2) *узагальнена добірка дидактичних матеріалів для дошкільників*: «Мій настрій і його вплив на злагоду», «Фантастичні пригоди у Країні Злагоди», «Моя дружна сім'я», «Скарбничка моїх почуттів», «Словничок моїх емоцій», «Чарівні засоби розуміння», «Хто такий «Я»? Риси характеру», «Чарівні слова злагоди на кожен день», «Я і мої друзі: мистецтво дружити», «Захоплююча Всесвітня подорож дівчинки Злагоди і хлопчика Ладика»;

3) *опис елементів розвивального середовища ДНЗ*: куточок злагоди, духовна галерея, веселка дружби, калейдоскоп моральних чеснот, кошик негативних якостей людини, палітра емоцій, екран настрою, стільчик роздумів, круглий стіл примирення, люстерько щасливих посмішок, скринька добрих справ;

4) *матеріали для обговорення на педагогічних радах*: «Міжособистісна злагода у творчій тріаді «педагог – діти – батьки»; «Конфлікт і злагода в ДНЗ», «Від злагоди вихователів – до міжособистісної злагоди вихованців»;

5) *матеріали для тренінгів* із відпрацювання у вихователів умінь формування міжособистісної злагоди: «Мистецтво зрозуміти іншого та розуміти себе: слухати, чути, розуміти, діяти», «Міжособистісна злагода: бар'єри взаєморозуміння», «Мистецтво самопрезентації», «Подолання конфліктних ситуацій»;

6) *матеріали для майстер-класів*: «Мистецтво формування у старших дошкільників міжособистісної злагоди», «Перспективні технології виховання міжособистісної злагоди»;

7) *матеріали для укладання персонального портфоліо вихователя* «Авторський педагогічний досвід формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників», *портфоліо групи* «Мир і Злагода – наші помічники», *портфоліо ДНЗ* «Наш садочок – це Злагоди віночок»;

8) *матеріали для педагогічного проекту в ДНЗ* «Естафета миру», «Доброта рятує світ», «Золотий ланцюжок доброти» за результатами участі у благодійних акціях;

9) *матеріали для проведення психолого-педагогічної діагностики міжособистісних відносин*;

10) *матеріали для моніторингу процесу і результатів формування міжособистісної злагоди*;

11) *фотографії* дошкільників у різних видах кооперованої діяльності, малюнки, спільні вироби, фото результатів продуктивної діяльності вихованців;

12) *відеоматеріали* проведених педагогами занять, виховних заходів по формуванню міжособистісної злагоди, завдання для аналізу їх ефективності;

13) *педагогічні презентації теоретичної спрямованості*: «Значення феномену людської злагоди для миру в суспільстві», «Міжособистісна злагода старших дошкільників: сутність і структура», «Діагностика міжособистісної злагоди у дітей старшого дошкільного віку», «Методи формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників», «Сучасні педагогічні технології формування міжособистісної злагоди у дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ»;

14) *педагогічні презентації практико-орієнтованого характеру*: «Методичні матеріали на допомогу вихователям для констатувального експерименту», «Формуємо міжособистісну злагоду на заняттях і в позанавчальній діяльності», «Формуємо міжособистісну злагоду в процесі організації виховних заходів».

За результатами теоретичної розробки проблеми формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників у ДНЗ та роботи на експериментальних майданчиках були створені: 1) авторська експериментальна програма по формуванню міжособистісної злагоди у старших дошкільників «Ми у дружбі зростаємо і про злагоду дбаємо» (автор О.А.Остряньська); 2) навчально-методичний посібник «У дружбі зростаємо, про злагоду дбаємо» для роботи за авторською експериментальною програмою (укл. О.А.Остряньська); 3) бібліографічний покажчик для педагогів із проблеми формування в дошкільників базових якостей особистості (укл. О.А.Остряньська); 4) «Слайд-шоу – Злагода як феномен суспільства»; 5) «Колаж цитат відомих людей про мир і злагоду», «Мозаїка висловів дітей дошкільного віку про злагоду з однолітками, злагоду в родині», «Мозаїка висловів вихователів та батьків дошкільників про злагоду дитини з однолітками, важливість злагоди в сім'ї»; 6) «Мультимедійна методична панорама передового педагогічного досвіду формування злагоди у вихованців ДНЗ»; 7) «Калейдоскоп музичних творів для дошкільників про злагоду»; 8) «Морально-етичні дослідження для дошкільнят»; 9) добірка різноманітних ігор, завдань і вправ для старших дошкільників: «Збери прислів'я про моральні якості», «Світлофор злагодженої діяльності», «Торбинка запитань один до одного», «Дай позитивну відповідь», «Склади історію про злагоду», «Мовленнєві стежинки до Країни Злагоди», «Кошик мовних гостинців для миру і злагоди», «Хто швидше й більше зробить добрих справ», «Хто швидше й більше скаже добрих слів»; 10) малюнки на тему «Про якого друга я мрію», «Місто Дружби і Злагоди» (кооперована діяльність), виготовлення «Малюнкового Кодексу злагоди групи» (кооперована діяльність).

дошкільників); 11) добірка бесід і пам'яток про злагоду і дружбу: «Друзі живуть у злагоді», «Справжній друг – який він?», «Дружба – велика сила», «Як я вмію дружити і у злагоді жити», «Гарні вчинки», «Правила товаришування»; 12) добірка психотехнічних вправ: «Тепло рук друга», «Знайди друзів», «Промінчик моєму другові», «Разом все здолаємо», «У відповіді один за одного»; 13) завдання для аналізу прочитаних творів і складання власних розповідей, казок на тему «Вірний друг – найбільший скарб», «Створимо казку про дружбу і злагоду»; завдання для обговорення народних прислів'їв і приказок «У народі кажуть...» та ін.

Крім того, були підготовлені такі науково-методичні матеріали для теоретиків та педагогів-практиків ДНЗ і професійного розвитку майбутніх фахівців із дошкільної освіти: 1) Основні підходи до визначення поняття «міжособистісна злагода» в науковій літературі; 2) Аналіз педагогічного досвіду формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників у ДНЗ науково-освітньо-виховного комплексу Полтавського регіону; 3) Ігри як засіб формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників у ДНЗ; 4) Засоби формування міжособистісної злагоди у дітей 5-6 років у процесі занять хортингом; 5) Електронне портфоліо науково-дослідної теми як засіб оптимізації дослідження проблеми формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників у ДНЗ; 6) Переваги використання казки як засобу формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників у ДНЗ; 7) Шляхи забезпечення наступності й перспективності формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників та молодших школярів; 8) Обґрунтування моделі формування міжособистісної злагоди у старших дошкільників у ДНЗ та ін.

Таким чином, експериментальні майданчики Полтавщини – це осередок творчої думки багатьох педагогічних колективів, очолюваних досвідченими керівниками – фахівцями управління освіти та міського методичного кабінету, завідувачами ДНЗ. Важливо, що тісна співпраця між співробітниками наукової лабораторії дошкільного виховання ІПВ НАПН України та педагогами-практиками заклала міцне підґрунтя для виконання фундаментальних та прикладних науково-дослідницьких тем, стала осередком для розвитку багаторічного конструктивного діалогу науковців і освітян-практиків, які гідно втілюють свою почесну місію вихователів-творців громадянської злагоди в суспільстві.